

Surayyo MIRZAYEVA,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail: surayyomirzayeva1@gmail.com

Qarshi davlat universiteti dotsenti N.Suyarova taqrizi ostida,

MIMEMIK MATN TUSHUNCHASI VA UNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada verbal bo'lmagan kommunikatsiya vositalari o'rganiladi. Mimemik matn tushunchasi va uning lingvistik xususiyatlari: kontekstual bog'liqlik, qisqalik va aniqlik; mimemik matnlarning o'ziga xos jihatlari: vizual va lingvistik elementlarning uyg'unligi, hissiyotlarni yetkazish, interaktivlik haqida fikr yuritiladi. Mimemik matnlarning psixolingvistik jihatlariga qisman to'xtalangan. Ushbu matnlardagi emotsional ta'sir va interpretatsiya, kognitiv yuklamaning kamayishi, ijtimoiy ta'sir darajasi va pragmatolingvistik nuqtayi nazardan kommunikativ strategiyalar, ijobiy va salbiy mulohazalar mimemik tasvirlarga misollar keltirib yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mimemik matn, nonverbal vositalar, kinesika, takesika, proksemika, vizual tasvirlar, interaktivlik, tasvir, muloqot, pragmatik yondashuv.

ПОНЯТИЕ МИМИЧЕСКИ-ТЕКСТА И ЕГО ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются невербальные средства общения. Понятие мимического текста и его языковые характеристики: контекстная релевантность, краткость и ясность; Обсуждаются специфические аспекты мимических текстов: гармония визуальных и языковых элементов, передача эмоций и интерактивность. Частично рассматриваются психолингвистические аспекты мимических текстов. На примерах мимических образов освещаются эмоциональное воздействие и интерпретация этих текстов, снижение когнитивной нагрузки, уровень социального влияния и коммуникативные стратегии с прагматической точки зрения, а также положительная и отрицательная обратная связь.

Ключевые слова: Мимический текст, невербальные средства, кинесика, такетика, проксемика, визуальные образы, интерактивность, имидж, коммуникация, прагматический подход.

THE CONCEPT OF MIMEMIC TEXT AND ITS LINGUISTIC FEATURES

Annotation

This article studies non-verbal means of communication. The concept of mimetic text and its linguistic features: contextual connection, brevity and accuracy; the specific aspects of mimetic texts: the harmony of visual and linguistic elements, the conveyance of emotions, interactivity are discussed. The psycholinguistic aspects of mimetic texts are partially discussed. The emotional impact and interpretation in these texts, the reduction of cognitive load, the level of social influence and communicative strategies from a pragmatic point of view, positive and negative feedback are highlighted by giving examples of mimetic images.

Key words: Mimetic text, nonverbal means, kinesics, taketics, proxemics, visual images, interactivity, image, communication, pragmatic approach.

Kirish. Umumtilshunoslikda nonverbal vositalar borasida bir qancha ishlar amalga oshirilgan bo'lib [5], ular har bir millatning madaniyati bilan bog'liq holatda tahlil qilingan. Insonning harakat faoliyatining namoyon bo'lishi sifatida qaraladigan verbal bo'lmagan kommunikatsiya vositalarini o'rganishga qiziqish ancha vaqtdan beri turli fan sohalari olimlari tomonidan izlanilmoqda, shu bois, mimemik matn tushunchasi lingvistika va adabiyotshunoslik sohalari turli ilmiy tadqiqotlar natijasida shakllangan. Uning asosiy mazmuni shundan iboratki, bunday matnlar inson orasidagi aloqa vositasi sifatida nonverbal elementlarni qamrab oladi. Masalan, mimika, harakatlar va intonatsiya orqali to'ldiriladigan og'zaki yoki yozma matnlar.

Mimemik matn – bu insonning verbal va nonverbal kommunikatsiya vositalari uyg'unlashuvida yaratilgan matn bo'lib, u odatda muayyan ijtimoiy, emotsional yoki kognitiv vaziyatda qo'llaniladi. Bu matn turi lingvistika, psixolingvistik va pragmatolingvistika nuqtai nazaridan muhim tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Mimemik matnlar ma'lumotni faqat so'z orqali emas, balki mimika, jest, intonatsiya yoki vizual elementlar kabi nonverbal signallar orqali ham yetkazadi.

Inson harakat faoliyatining ifodasi bo'lgan nonverbal kommunikatsiya vositalarini o'rganishga qiziqish turli fan sohalaridagi tadqiqotchilar tomonidan uzoq vaqt davomida kuzatilgan. Bu muammoga tilshunoslar ham e'tibor qaratganlar, chunki ushbu kommunikatsiya vositalari «kinesik harakatlar» nomi bilan ataladi va nutqni hamroh qilib, tilda aks etadi.

Tadqiqot materiallari va metodologiyasi. Maqolada asosan, tasviriy, qiyoslash, tavsiflash, tasniflash kabi tadqiq

usullaridan foydalanildi. Til inson fikrini ifodalashning asosiy vositasidir. Nutqni o'zlashtirgan odam muloqot uchun til imkoniyatlaridan foydalanadi. Shu bilan birga, imo-ishoralar, yuz ifodalari va boshqa og'zaki bo'lmagan aloqa vositalari muloqot jarayoniga yordam beradi. Aloqa “faqat to'g'ridan-to'g'ri material qobig'ida” chegaralanib qolmaydi va “aniq aloqa holatini tashkil etuvchi barcha sharoitlardan” ajratilgan [4].

E.V. Tolibinaning ta'kidlashicha, imo-ishoralar va mimikalar, ayniqsa ularning etnik talqinida, ham etnograf, ham san'atshunos, ham rassom uchun qiziqarli mavzudur [11].

Muloqotga xos bo'lgan jarayonning sinkretik xususiyatini, jumladan, kommunikatorlar tomonidan tanlangan imo-ishoralar, yuz ifodalari va turli xil tana harakatlari kabi axborotni uzatishning og'zaki va og'zaki bo'lmagan kodlarini tasdiqlash mumkin. V.G.Kris'kning ta'kidlashicha, bunday muloqot “imo-ishoralar (imo-ishora tili), yuz ifodalari, tana harakatlari va nutqdan tashqari boshqa bir qator vositalar orqali muloqot qilishdir” [6]. T.A. Gridina, N.I. Konovalova va N.A.Vorobyova, o'z navbatida, shunday deb ta'kidlaydi: “Og'zaki bo'lmagan muloqot - bu ma'lum bir vaziyatni hisobga olgan holda talqin qilinadigan nutqiy bo'lmagan belgilardan foydalangan holda odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning maxsus turi” [1].

Mimikaning birinchi darajali kontseptualizatsiyasi sezgi qabul qilish doirasida shakllanadi va u dunyo haqidagi pertseptiv ma'lumotlarni qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Bu bilimlar predmetga oid va belgiga oid semantik ma'nolarda o'z aksini topadi. Ikkinchi darajali kontseptualizatsiya esa birinchi kontseptualizatsiya jarayonida hosil qilingan bilimlarni boshqa

koordinatalar tizimida (baho berish, qadriyatlar va stereotiplar tizimi) interpretatsiya qilishni anglatadi.

Mimikaning ikkinchi darajali kontseptualizatsiyasi shuni ko'rsatadiki, yuz mushaklarining muayyan harakati kommunikatsiya ishtirokchilari tomonidan insonning emotsional yoki fiziologik holati belgisi, qabul qilingan ma'lumotga munosabat va axborot almashish belgisi sifatida anglanadi.

Mimemik matnda semantik makon chegaralarini belgilash juda muhim ahamiyat kasb etadi. Noverbal muloqotning semantik kategoriyalarini aniqlash uchun A. Megrabyan uch o'lovli tuzilma doirasida referentlarni tanlashni taklif qiladi: baholash, kuch yoki maqom va reaktivlik. Yoqimli-yoqimsiz hislar va baholash inson tomonidan eng birinchi kognitiv chegaralanishlar sifatida shakllanib, butun umri davomida amalga oshiriladi. Kuch yoki maqom ijtimoiy nazorat bilan bog'liq. Reaktivlik esa indikativ refleksning ijtimoiy analog sifatida tushunadi.

Tashqi noverbal muloqot shakllarini o'rganish jarayonida «semiotik ko'p qirralilik» namoyon bo'ladi – bu tushuncha ularning ko'p qirrali va mazmunli xususiyatini aks ettiradi.

Tashqi noverbal muloqot shakllari quyidagi sohalarni o'z ichiga oladi:

- Mimika – yuz ifodalari orqali emotsiyalarni ifodalash;
- Kinesika – ishoralar va harakatlar tilini o'rganuvchi fan;
- Takesika – tanga tegish, taktil muloqot tili haqidagi fan;
- Proksemika – muloqot jarayonida suhbatdoshlar orasidagi fazoviy masofani o'rganuvchi fan;
- Paralingvistika – nutq atrofidagi elementlar (intonatsiya, tembr, nutq tezligi, kulish, yig'lash va boshqa ovoqli xususiyatlar) bilan bog'liq fan;

Noverbal vositalarni o'rganish jarayonida insonning nigohiga katta e'tibor qaratiladi, chunki odamlar doimo ko'zlariga va ularning inson xulq-atvoriga ta'siriga katta ahamiyat berib kelishgan. Bunda quyidagi nigoh turlari ajratiladi: rasmiy (biznesga oid), norasmiy, intim, yonbosh nigoh. Inson ko'zlari uning ichki holatini eng to'liq va chuqur aks ettirib, emotsiyalarni uzatishda asosiy kanal hisoblanadi. Bu "Ko'z – ruhning oynasi"

1-rasm.

1-rasmdagi mimik matn: It chaqqonlik bilan oldinga urinadi, uning mushaklari taranglashgan, dumog'i hayajondan titrab, ko'zlari nishonga qadalgan.

Mimemik matnlarning lingvistik xususiyatlari ko'pincha ular joylashgan kontekstga bog'liq. Kontekstdan tashqarida ular noto'g'ri talqin qilinishi yoki umuman tushunilmasligi mumkin. Masalan, "kulayotgan it" tasviri hazil yoki kinoya bo'lib xizmat

2-rasm.

2-rasmdagi mimik matn: Bolaning yuzida mamnunlik porlaydi, u yelkasiga shamol tegib, yengil qadamlar bilan oldinga otillmoqda.

Interaktivlik: Mimemik matnlar orqali odamlar o'zaro ta'sirni jonlantiradi, munozaralarni qiziqarli va samarali qiladi. Mimemik matnlar pragmatik jihatdan o'ziga xos kommunikativ strategiyalarni o'z ichiga oladi. Masalan, qisqa va lo'nda gapni emoji bilan ifodalash orqali fikrni kuchaytirish yoki yumshatish mumkin.

iborasida ham o'z ifodasini topgan. Demak, inson haqidagi ma'lumotlarning asosiy qismi unga qarab, u bilan muloqot qilish jarayonida, ya'ni noverbal vositalar orqali olinadi. Bular har qanday kommunikatsiya aktining ajralmas qismi bo'lib, tashqi ko'rinish, nigoh, ishoralar, mimika, ovoz ohangi, muloqotda qatnashish qobiliyati va o'zini tutish madaniyati kabi elementlardan iboratdir. Odam uchun deyarli sezilmaydigan bu tafsilotlar, aslida, juda muhimdir va uning hayotida katta rol o'ynaydi.

V.N. Kunitsuna, N.V. Kazarinova va V.M. Pogolsha muloqot jarayonida yuz ifodalarining ahamiyatini ta'kidlaydi: "Yuz ifodasi yoki mimika og'zaki bo'lmagan muloqotning eng muhim jihati hisoblanadi. Mimikalarning ahamiyati shundan iboratki, agar ular yo'q bo'lsa (masalan, kasallik natijasida) muloqot qilish imkonsiz bo'lib qoladi" [7].

Tadqiqot natijalari va muhokama. Har qanday harakat yoki mimika qay tarzda talqin qilinsa, nafaqat san'at obrazlarini tushunish, balki inson hayoti ham shu talqinga bog'liq bo'lishi mumkin. Shu sababli, turli madaniyatlardagi noverbal tillarni to'g'ri anglash va ularni o'qishni o'rganish bizning asosiy vazifalarimizdan biri hisoblanadi.

Noverbal kommunikatsiyaga oid tadqiqotlarda muayyan imo-ishoralarning his-tuyg'ular bilan doimiy bog'liqligi aniqlashtirilmagan. Biroq, til va imo-ishoralar o'rtasidagi bog'liqlik belgilangan imo-ishoralarni identifikatsiya qilishda muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, emotsional ta'sirni oshirish va so'zlashuvga ifodalilik kiritish orqali imo-ishoralar faollashadi. Shuningdek, emotsional iboralar bilan qo'llangan imo-ishoralar nutq mazmunini kengaytirish uchun qo'shimcha kalit vazifasini o'taydi.

Mimemik matnlarning o'ziga xos jihatlari

Vizual va lingvistik elementlarning uyg'unligi: Mimemik matnlar vizual obrazlar va qisqa matnlarning uyg'unlashgan ko'rinishi bo'lib, ular tezkor talqinni ta'minlaydi. Vizual tasvirlar orqali ma'lumot yetkazish inson miyasi uchun matnga nisbatan osonroq qabul qilinadi. Bu esa mimemik matnlarning muloqotdagi samaradorligini oshiradi.

qilishi mumkin, lekin bu ma'no faqat muloqotning umumiy konteksti orqali ochiladi.

Hissiyotlarni yetkazish: Psixolingvistika nuqtayi nazaridan mimemik matnlar inson hissiyotlariga tezkor ta'sir ko'rsatadi. Masalan, tabassum yoki ko'z yoshlarini aks ettiruvchi emoji orqali hissiy aloqa o'rnatiladi. Bu aloqa insonning miya faoliyatida ijobiy yoki salbiy emotsiyalarni yuzaga keltiradi. Ular insonning emotsional holatini ifodalash uchun samarali vositadir.

Mimemik matnlar qisqa va lo'nda bo'lib, ulardan ko'p hollarda vaqtni tejash va ma'lumotni tez yetkazish uchun foydalaniladi. Ularning asosiy maqsadi – qisqa belgilar orqali maksimal ma'no ifodalashdir.

Mimemik matnlar axborot tushunilishini osonlashtiradi, hissiy ta'sirini kuchaytiradi va ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlaydi. Ularning psixolingvistik tahlili ayniqsa, ta'lim, reklama, siyosat va ommaviy kommunikatsiyada samaradorlikni oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

3-rasm.

3-rasmdagi mimik matn: Ayolning katta-katta ochilgan ko'zlarida cheksiz quvonch, mamnuniyat hissi aks etib turibdi. U ikki qo'lini yuzining ikki yon tomoniga qo'yib og'zini ochgan holda ichki hayajonini namoyon etmoqda.

Mimemik matnlar orqali bildirilgan fikrlar ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Bu fikrlar muloqot jarayonida suhbatdoshning nuqtayi nazariga moslashadi va dialogni samarali boshqaradi. Mimemik matnlar insonlar o'rtasidagi muloqot jarayonida qisqa, vizual va ko'pincha noverbal ifoda vositalaridan foydalanadigan matn shakli hisoblanadi. Ushbu matnlar emotsiyalarni ifodalash, hissiy holatlarni yetkazish yoki qisqa g'oyalarni taqdim etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kishining badan harakatlari, gavda o'zgarishlari ham ma'lum mazmun ifodalaydi. "Mastona-mastona chayqalish" mamnunlikni, "tupurish" achchiqlanishni, "qo'lini qo'yarga joy topa olmaslik" hayajonlanganlikni, "ters burilish" norozilikni, "ko'krakka tupurish" qo'rqishni va boshqa hissiy holatlarni ifodalashi mumkin [10].

Mimemik matnlarda aloqa ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar pragmatik yondashuvdagi muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Pragmatik munosabatlar ishtirokchilarning maqsadi, ijtimoiy roli, kontekstga bog'liq munosabatlari va ularning muloqot jarayonidagi o'zaro ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Mimemik matnlarda bunday munosabatlar verbal va noverbal elementlarning uyg'unligi orqali namoyon bo'ladi.

Mimemik matnlarda emotsional-psixologik holatlarning ifodasi verbal va noverbal elementlarning uyg'unligida namoyon bo'ladi. Bu holatlar auditoriyaga kuchli ta'sir o'tkazib, axborot tushunilishida va qabul qilinishida muhim rol o'ynaydi.

Mimemik matnlar zamonaviy kommunikatsiyaning ajralmas qismi bo'lib, ularning lingvistik va vizual xususiyatlarini

o'rganish bugungi kun ilm-fanining muhim vazifalaridan biridir. M.A. Qurbanov maqolasida bir qancha holatlarda noverbal muloqot verbal muloqotdan o'z ustunligini namoyish qilishi aytib o'tgan [9].

Xulosa. Mimemik matnlar bugungi kunda zamonaviy lingvistika, psixolingvistika va pragmatik lingvistik tadqiqotlar uchun muhim obyekti hisoblanadi. Ularning lingvistik va vizual elementlari uyg'unlashgan holda insoniy muloqotda sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Internet va raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi mimemik matnlarning rolini yanada kuchaytirdi. Ularning kontekstual talqini, madaniy jihatlarini va emotsional ta'sirini o'rganish ilm-fanda yangi istiqbollarni ochadi.

Mem va giflar ko'pincha ijtimoiy hodisalarni aks ettiradi va ularga munosabat bildirish vositasi sifatida ishlatiladi. Bu jarayonda ularning psixologik va ijtimoiy jihatlarini kuchli namoyon bo'ladi.

Mimemik matnlar turli sohalarda qo'llaniladigan universal vosita bo'lib, ularning turli shakllari va xususiyatlari mavjud. Ular muloqot jarayonida ma'lumot yetkazishning samaradorligini oshiradi, emotsional ta'sir ko'rsatadi va auditoriyaning muloqotga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalar mimemik matnlarning ahamiyatini yanada kuchaytirib, ularni ijtimoiy hayotning turli jabhalarida qo'llanishini ta'minlaydi.

Nutqiy muloqot modellari insonlarning turli ijtimoiy va madaniy kontekstlarda qanday aloqa qilayotganini tushunish imkonini beradi. Mimemik matnlar esa ushbu modellarni boyitib, muloqot samaradorligini yanada oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Gridina T.A., Konovalova N.I., Vorobyova N.A. Og'zaki bo'lmagan muloqot: amaliy kurs / T.A. Gridina, N.I. Konovalova, N.A. Vorobyova; Federal davlat byudjeti oliy kasbiy ta'lim muassasasi "Ural davlat pedagogika universiteti" - Yekaterinburg, 2015 yil - 106 p.
2. "Inson emotsional holatining neverbal ifoda vositalari ("xursandlik" kontsepti misolida)". // Moskva davlat gumanitar universiteti xabarnomasi. "Lingvistika" seriyasi. - №1. - M., 2006. - b. 3-5.
3. "Inson tashqi ko'rinishi xulq-atvor shakllarini aks ettirish vositasi sifatida". // "Madaniyatlararo muloqotning nazariy va amaliy masalalari" to'plami. Moskva davlat gumanitar universiteti yubiley ilmiy-amaliy konferentsiya tezislari. - M., 2006. - b. 5-6.
4. Kolshanskiy G.V. Paralingvistika. - M., 2014. - 100 b.
5. Kolshanskiy G.V. Paralingvistika. - M: Nauka, 1974; Kreydlin G.E. Neverbálnaya semiotika: Yazyk tela i yestestvennyy yazyk. - M: Novoye literaturnoye obrazovaniye, 2004; Golubovskiy D.A. Neverbálnaya kommunikatsiya v drevnerusskix pis'mennnykh istochnikax: opyt semanticheskogo analiza: Avtoref. diss. kand. filol. nauk. - M., 2009;
6. Gorelov I. Neverbálnyye komponenty kommunikatsii. - M.: Nauka, 1980. - S. 104
7. Kris'ko V.G. Etnopsixologik lug'at. - M.: MPSI, 1999. - 343 b.
8. Kunitsuna V.N., Kazarinova N.V., Pogolsha V.M. Shaxslararo muloqot. Universitetlar uchun darslik. - SPb.: Piter, 2001. - 544 b.: kasal. ("Yangi asr darsligi" turkumi).
9. "Matndagi paralingvistik vositalarning roli haqida". // Birlashgan ilmiy jurnal №17. Ilmiy nashrlar jamg'armasi. - M., 2006. - b. 29-38.
10. Qurbanov M.A. Muloqotda noverbal vositalardan birlamchi (asosiy) vositasi o'rnida qo'llash masalasi // Eurasian journal of academic research Innovative Academy Research Support Center www.innacademy.uz. - B.23-30.
11. Saidxonov M. Aloqa-aralashuv va imo-ishoralar. - Toshkent. Fan. 2008. - B.65
12. Talibina E.V. Noverbal aloqa vositalarini lingvomadaniy tahlil qilish (mifologiya, rus fantastika va gazeta matnlari asosida). Dissertatsiya. Cand. filol. fanlar. - M.: Rossiya xalqlar do'stligi universiteti, 1999. - 232 b.